Jogállami büntetőjog

Néhány tisztázandó elméleti probléma

Magyarország a 90-es évek közepén olyan fejlődési fázisba érkezett, amelyet nevezhetünk úgy is, hogy a jogállamiság kiépítésének új szakasza. Vitathatatlan tény, hogy kialakult az a fajta berendezkedés, melyben – legalábbis döntően – érvényesül az államhatalmi ágak megosztásának elve, melyben az emberi jogok tiszteletben tartása a jogrendszer egyik „alappillérévé" vált, ahol létrejött az alkotmányos „állami működés" legfontosabb kontrollintézménye, az Alkotmánybíróság. Érdemes alaposan elemezni az Alkotmánybíróságnak a büntetőjoggal kapcsolatos határozatait, mert ezek „gondolati lényegéből" is láthatjuk, milyen irányban fejlődik új demokráciánk.

Mi is jellemezte volt büntetőjogi rendszerünket? *Szabó András* szerint a következők: *„Tényleges büntetőjogi rendszerünkben a paternalista intervencionizmus uralkodott. Ennek két lényeges megnyilvánulási formája a büntetőjogi tilalmak inflálódása, különösen pedig a politikai tevékenység büntetőjogi korlátozása volt egyrészt, másrészt pedig a prevenciós büntetésfelfogás, ezen belül is a konformitás javító-nevelő jellegű intervencióként való leírása és igazolása. Ez a büntetésideológia történelmileg egybecsengett a nyugati szociális-jóléti államok éppen a 60-as, 70-es években divatos kezeléselméletével. Úgy tűnt tehát, hogy büntetéselméleti felfogásunk modern és nyugati megerősítést is nyer."*[1]

Kétségtelen tény, hogy a 70-es évek végén, azokban a nyugat- és észak-európai országokban, ahol az ún. treatment büntetésideológia uralkodó volt, egyfajta váltás következett be. A „kezelő" büntetőjog egyértelműen csődöt mondott. Mindenütt előtérbe került, pontosabban még inkább hangsúlyt kapott a jogállamiság eszméje.

A tettes büntetőjog, vagy a túlzottan a speciális prevencióra koncentráló ehhez hasonló felfogást Claus Roxin professzor már 1973-ban élesen megbírálta. A következőképpen fogalmaz: *„Egy ilyen megelőzési alapú javító- és biztonsági büntetőjog a józanság benyomását kelti, hiszen kifejez egy társadalomátalakító törekvést, gondolatot. Ám amennyire világos ez a felfogás céljaiban, annyira kevésbé tudja megfogalmazni az e célok elérését szolgáló állami beavatkozások jogi megoldását. Ez ennek a teóriának a gyengéje."*[2]

Roxin – röviden – a következő érvekre hivatkozik:

– ha a speciális prevenció a reszocializációt akarja megvalósítani, akkor olyan „kezelési eljárásokat" kell alkalmazni még enyhe súlyú bűncselekmények esetében is, amelyek esetleg hosszabb időt vesznek igénybe;

– az ún. szituációból fakadó bűncselekményeknél viszont még a legsúlyosabb bűncselekmények esetében – pl. emberölés – sem szükséges hosszabb ideig tartó büntetőjogi beavatkozás; (azaz mindkét eset ellentmond a tettarányos büntetés elvének – kiemelés tőlem, B. B.)

– végül a megjavítási gondolat azt igényli, hogy olyan értékeket és normákat kényszerítsünk rá a bűnelkövetőkre, amiről azt feltételezzük: ez a többségi felfogás (ami súlyosan sérti az emberi jogokat – kiemelés tőlem, B. B.)[3].

A professzor gondolatmenetét a következőkben összegzi: *„Egy mondatban fogalmazva: a speciálprevenciós teória nem alkalmas a büntetőjog feladatainak megoldására, mivel feltételezéseit, az ezekkel kapcsolatos jogkövetkezményeket nem tudja körülhatárolni, mivel a cselekmények büntethetőségét nem tudja a visszaesés veszélye kategóriájának az igénybevétele nélkül megmagyarázni, mivel a büntetés segítségével kikényszerítendő társadalmi alkalmazkodás eszméje nem tudja megteremteni önmaga legitimációját, ezért más érvelésekhez fordul."*[4]

E folyamatot homogenizálja a nyugat–európai államok jó néhány konvenciója is, melyek visszaállítják jogaikba a klasszikus arányossági, igazságos megtorlási elveket[5]. Szabó András megítélése szerint a büntetőjogot – első lépésben – vissza kell helyezni megfelelő „helyére", azaz megtisztítva a „szereptévesztés jegyeitől" meg kell határozni tényleges funkcióját. Ez pedig nem lehet más, mint egy olyan szimbolikus jellegű funkció, amely azt fejezi ki, a társadalom erkölcsi értékrendjét, jogrendjét egy cselekmény oly mértékben sértette, hogy ez büntetőjogi reagálást, azaz megtorlást igényel.

Szabó Andrásnak – mint alkotmánybírónak – azóta többször is idézett, a halálbüntetést megsemmisítő alkotmánybírósági határozathoz fűzött párhuzamos véleményében a büntetési rendszerről többek között a következőket mondja:

– a büntetőjogi büntetés jogépségi büntetés, szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása, amikor már más jogági szankciók nem segítenek;

– a jogépségi büntetésnek szimbolikus funkciója van; a büntetőjogi parancsokat nem lehet büntetlenül megsérteni sem akkor, ha okunk van rá, ha a büntetés nem ér el semmilyen célt, vagy alkalmatlan meghatározott cél elérésére; a büntetés célja önmagában van; a jogépség nyilvános deklarálásában, a célra nem tekintő megtorlásban;

– a célra nem tekintő, szimbolikus, jogépségi, megtorló büntetés egyet jelent az arányos büntetés elvével; az arányos büntetés elve kizárja a célbüntetést, mert a célbüntetés nem a tett súlyához való arányítást, hanem a célhoz mért viszonyítást kívánja meg és teszi lehetővé;

– a jogépségi büntetés; a megtorló arányos büntetés sokkal humánusabb a látszólag humánus nevelő célbüntetésnél, mert nem érinti a személyi autonómiát és a lelkiismereti szabadságot; tiszteletben tartja a személyiséget, mert nem vesz át sem pszichoterápia, sem gyógyító, sem szociális– vagy lelki gondozó szerepet és nem köteles büntetésként ezekre; ezek a funkciók szolgáltatásként felkínálandók és felkínálhatók a büntetés végrehajtása során;

– az arányos büntetés elve azért is egyedül lehetséges alkotmányos jogállami büntetés, mert egyedül ez fér össze a jogegyenlőség eszméjével, minden egyéb a jogegyenlőség

deklarálása volna, hiszen szükségképpen az egyén valamilyen személyiségi állapotát, vagy státusát tekintené zsinórmértéknek és nem a tettet[6].

Ha megértjük a büntetőjog e szimbolikus funkcióját, ha nem sétálunk be a szereptévesztés zsákutcájába, akkor teljesen logikus, hogy a büntetőjog vezéreszméje csakis az igazságos megtorlás lehet.

Amennyiben száműzzük a büntetőjogból az ún. szervezetidegen elemeket, akkor teljesen világos, hogy elsősorban – büntetéstani szempontból, – de minden más szempontból is – a rendszer központi eleme a tett súlya és a tettel arányos büntetés kell hogy legyen.

Természetesen ezt sem szabad abszolutizálnunk. Szabó András is elismeri, pl. az individualizáció intézményének a szükségességét. Úgy véli: *„büntetőjogi gondolkodásunkban érvényes követelménynek tűnik a büntetések individualizálása. Erről azt mondják, hogy alkalmas a formális jogi egyenlőséggel teremtett tényleges egyenlőtlenség korrigálására. Ezt ésszerű kompromisszumnak tartom, ha pontosan meghatározzuk azokat az objektív kritériumokat, amelyek alapján egyenlő esélyt adhatunk."*[7]

A szakirodalomban egyébként többen is síkra szállnak a modern büntetőjog elfogadása mellett az individualizáció intézményének a fenntartása, azaz új keretek közötti újraértelmezése mellett. Pl. *Gönczöl Katalin* erről a következőket írja: *„Amilyen mértékben ellenzem az egyoldalúan tettes–centrikus, az elkövető „szükségletein" vagy potenciális veszélyességén alapuló felelősségre vonás alkalmazását, legalább oly mértékben tartom továbbra is szükségesnek a tett–arányos büntetés elvének alárendelt individualizációt. . El kell érni, hogy az azonos tartamú és jellegű ítéletek az individuális adottságokhoz igazodva szolgálhassák a speciális prevenciót, a kedvezőbb társadalmi integrációt. Az individualizáció alkalmas eszköz lehet a monolitikus büntetéskiszabási gyakorlat uralmának megtörésére, a börtönök „túlnépesedésének" csökkentésére. Az individualizáció segítségével bővíthető lenne az alternatív büntetési formák köre, növelni lehetne a pártfogó felügyeleti rendszer súlyát és jelentőségét. Mindez jó esélyt teremtene arra, hogy a büntetőpolitika és a szociálpolitika egymást kiegészítve, de egymás területeit tiszteletben tartva járuljon hozzá a bűnözés további növekedésének megfékezéséhez, a bűnismétlés megelőzéséhez."*[8]

Lényegében ezt a kompromisszumot – több neves nyugat–európai szakemberhez hasonlóan – pl. *Nigel Walker* professzor is hangsúlyozza.[9]

Ez a fajta „gondolkodási mód" a felszínes értékelést végző számára úgy tűnhet, hogy érzéketlen – szinte erkölcsileg elítélhető módon érzéketlen – a bűnözés társadalmi és lélektani problémái iránt. Úgy vélem, ez a látszat csak azokban alakulhat ki, akik egyáltalán nem, vagy csupán felszínesen ismerik pl. Szabó András vagy Gönczöl Katalin munkásságát.

Nem szabad elfelejteni, hogy pl. Szabó András legalább annyira kriminológus, mint büntetőjogász. Munkásságában kirajzolódik az a gondolatkör, amely a bűnözés megelőzésére vonatkozik. Mellőzve itt a pontos részletek idézését, ez a rendszer – leegyszerűsítve – a következőképpen épül föl.

A bűnözés megelőzésének lényegében három – egymástól jól elkülöníthető és elkülönítendő – szintje van.

Egyik a *büntetőjogi, büntető-igazságszolgáltatási rendszer*. Ez társadalmi funkciójának megfelelően a jogi, erkölcsi rend bűncselekmények által megbontott egyensúlyát hivatott helyreállítani. Feladata az, hogy kifejezze a demokratikus társadalom által, a törvényhozás útján felállított tilalmak megszegőivel szemben a népszuverenitás eszméjétől áthatott „ítéletet". Funkciója se több, se kevesebb.

Van egy ún. *bűnüldözési*, nem pontosabban, hanem talán markánsabban fogalmazva, *rendőri megelőzési szint*. Ennek feladatát – megint némi egyszerűsítést alkalmazva – úgy lehetne összegezni, mint a rendőrség klasszikus értelemben felfogott közrendvédelmi, közbiztonsági feladatait. Így pl. a veszélyeztetett objektumok védelme, a razziák, egyes területek fokozottabb, de a törvényi előírásoknak megfelelő ellenőrzése stb.

A harmadik szint – amely szerintem a jóléti, szociális állam koncepciójából eredeztethető – az ún. *szociálpolitika* szintje. Ennek alapvető funkciója az, hogy a piacgazdálkodási modell következtében kialakult társadalmi egyenlőtlenségeket elviselhető „emberileg méltósággal" megélhető keretek közé szorítsa. Ennek területe a különböző – az egyenlőtlenségi rendszerből fakadó és politikai valamint társadalmi feszültségeket kiváltó – anomáliák kezelése. Ez a rendszer logikus, világos, áttekinthető. Igaz, bizonyos szempontból – személyes megítélésem szerint – joggal bírálható. Akkor, ha – és itt ismét mellőzve a pontos szakirodalmi hivatkozásokat – a szociálpolitika, mint funkció, vagy „tudományterület" nem képes átfogni ezt a problémakört.

Talán helyesebb egy olyan rendszerben gondolkodni, amely egyértelműen tisztázza, utal olyan fogalmakra, mint társadalompolitika, szociálpolitika. Ebből a megfontolásból adódóan számomra meggyőzőbbnek tűnik az a rendszer, amelyben Gönczöl Katalin gondolkodik, és amely határozottan különbséget tesz – *Ferge Zsuzsa* nyomán – társadalompolitika és szociálpolitika között.

Az általam is képviselt felfogásnak szintén vannak ún. kényes pontjai. Ezt a dilemmát büntetőjogi szakirodalmunk legkiválóbb képviselői már régen felismerték. Így pl. Tokaji Géza erről a következőképpen vélekedett: *„Az elkövető veszélyességének a szimptómájaként a tettes büntetőjogi irányzatok is kénytelenek voltak a bűncselekmény elkövetését megkövetelni, és másfelől a legmerevebb tett–büntetőjogot képviselő burzsoá kódexek sem mondhattak le bizonyos esetekben a visszaesés minősítő körülményként való szabályozásáról. Ez utóbbit, a klasszikus irányzatot következetesen képviselő büntetőjog tudósok sohasem tudták a rendszerükbe megnyugtatóan beépíteni, és vagy a ne bis indem elvének a megsértésére hivatkozva a visszaesés értékelését a mellőzve foglaltak állást, vagy pedig erőltetett magyarázatot nyújtottak."*[10]

A probléma valós. Megítélésem szerint – fenntartva a tévedés jogát – a megoldásra két út mutatkozik.

Először: a probléma „értelmezési kérdésként" kezelendő. Arra gondolok, hogy a tett-büntetőjog megközelítése szempontjából a visszaesők bűncselekményét lehet úgy értelmezni, mint egy olyan tettet, amely megismételt, vagy a korábban elkövetett tettekhez hasonló vagy azonos tett. Ez minőségileg másfajta tett, mint az elsőként elkövetett bűncselekmény.

A másik megoldás az lehetne, ha az alapvetően tett-büntetőjog ismét kompromisszumot kötne, és egyszerűen elismerné, pl. a büntetéskiszabás körében a személyiség sajátosságainak valamilyen fajtaértékelési lehetőségeit. Ezt a magam részéről csak egy olyan rendszerben tudom elképzelni, amelyben objektív a büntetőjog és a bíróság által – ezek szempontjából – garanciális keretek között lehet megállapítani az előbbieket.

Hangsúlyozni kell, hogy a büntetőjog akkor igazán „demokratikus és jogállami büntetőjog", ha – Szabó Andrással egyetértésben – illeszkedik az egész demokratikusan kialakított alkotmányos és közjog rendszerébe. Ennek alapvetően három feltétele van:

Ki kell hogy épüljön az államhatalmi ágak megosztásának elvét, a „törvények uralmának" szellemét stb. követő jogállam. Meggyőződésem szerint – ebből a szempontból – jó úton járunk. Igaz, számtalan problémával is küszködünk. Bár nem vagyok se politológus, se államtudományi szakember, azért némi kétely bennem is felmerült. E kételyeket nem a publicisztikai szinten megjelenő ún. „pártdoktrínák" vetették fel, hiszen ezeket egy komolyan gondolkodó, a társadalomtudományokkal foglalkozó szakember nem veheti igazán figyelembe. A demokratikus berendezkedés egyik „alapszisztémája"; a mindenkori kormánypártok azt akarják bizonyítani, ők jártak a „leghelyesebb úton", ők minden lehetségest megtettek a fejlődés, a „továbbhaladás" érdekében. Az ellenzéki pártok viszont mindenkor éppen azt akarják bizonyítani, hogy a kormányon lévő pártok számos ponton megsértették a jogállamiság eszméjét, a törvényességet.

Elismerve azt, hogy a jogállamiság kiépítésének folyamata valóban lendületesen elindult és folytatódik, egy–két aggályomnak azért szeretnék hangot adni.

Nem látom tisztán – sok, e kérdésben igazi szakembernek minősülő tudós véleményével egyezően – az önkormányzatok pontos helyét, működését, működése anyagi megalapozottságának kritériumát stb. jelenlegi rendszerünkben.

A kiépülőben levő magyar demokrácia egyik legnagyobb hiányosságának azt tartom, hogy bizonyos „játékszabályok" még nem tisztázódtak. Ennek kapcsán arra gondolok elsősorban, hogy a pluralista berendezkedésből adódóan, aminek természetes velejárója az ún. politikai értelemben felfogott „váltógazdaság", azaz a különböző pártok (pártkoalíciók) által vezérelt politikai működés, ebben a rendszerben miként is néz ki a hatalomváltás. A fejlett demokráciákban ugyanis – vagy az írott jog alapján, vagy a szokásjognak. esetleg a politikai etikának megfelelően – tisztázott az, hogy egy állás, pozíció mennyiben politikai jellegű, vagy mennyiben szakértelem, szaktudás függvénye.

Az már a kriminológusok feladata lesz, hogy kimutassák ezen átmeneti helyzetben – *Durkheim* terminológiai rendszerében fogalmazva, ezen anómiás állapotban – egyes vagyon elleni, vagy gazdasági bűncselekményeket miért is követtek el. Gondoljunk bele; ha egy vezető banktisztviselő úgy érzi, hogy pozíciója alapvetően politikai – és nem szakmai – megítélés függvénye, akkor könnyen felmerülhet nála az „addig szedjem össze magam, amíg lehetőségem van rá" motiváció.

Az új demokratikus jogállami büntetőjognak illeszkednie kell az alkotmányos, közjogi rendszerhez. E feltételt, kritériumot megint csak több dimenzió mentén, több szinten értelmezve lehet megérteni.

1.) A büntetőjognak messzemenően és feltételek nélkül tiszteletben kell tartania az Alkotmányban rögzített szabályokat és alapelveket. Az alapelvek fogalmát azért hangsúlyoztam külön, mert ezek kapcsán nyer jelentőséget – többek között – az Alkotmánybíróság intézménye.

2.) Mindenfajta büntetőjogi (legyen az jogszabályi vagy büntetőjog-tudományi) fogalom csakis az alkotmányos, a Magyar Köztársaság által aláírt nemzetközi egyezményekből „levezetett" elveknek megfelelően értelmezendő. A büntetőelmélet társadalmivá válásának – Szabó András terminológiájával élve – ez az alkotmányos és közjogi feltétele. Ebből a szempontból az Alkotmány tételes jogi előírásain túl van értelme pl. az emberi jogok valamifajta olyan szabályozásának, amit Szabó András javasol; a legfontosabb nemzetközi szerződések és egyezmények alapján. Így:

„a.) a Magyar Köztársaság országlakóinak joguk van az életre, a személyes szabadságra, személyes biztonságra és egyenlő méltóságra.

b.) Az országlakóknak joguk van a háborítatlan magánéletre és családi életre, magánlakásuk, levelezésük és telefonbeszélgetéseik nem háborgathatók. ...

c.) Nézetei miatt senki sem zaklatható. ...

d.) Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismereti és a vallásszabadságra. ...

e.) Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás, véleményterjesztés és a véleményalkotás szabadságára. ...

f.) Az országlakókat megilleti a békés gyülekezés szabadsága és a szabad társulás joga. .

g.) A törvény előtt mindenki egyenlő és joga van egyenlő törvényes védelemre. ...

h.) Az országlakóknak joguk van a szabad mozgásra és lakhelyük szabad megválasztására, beleértve az ország elhagyását, illetve az ide való visszatérés jogát is. ...

i.) Senkit sem lehet szolgaságban tartani ..."

A modern jogállami büntető-jogtudomány – nemcsak az előzőekben említett szempontból – hanem olyan értelemben sem „lóghat a levegőben", hogy tudományos alapossággal fel kell tárnia a bűncselekménnyé minősítő mechanizmusát. Teljesen jogosak ugyanis azok a kritikák, amelyeket *Tauber István* fogalmazott meg több tanulmányában. Vagyis ténylegesen milyen büntető jogszabályaink értéktartalma? Hogyan, milyen érték- és érdekegyeztető mechanizmusok révén alakul ez ki? Az eddig zárt jogdogmatikában gondolkodó büntetőjog-tudomány ebben a kérdésben tud túllépni saját „elefántcsonttoronyba" bezárkózott világán. Ez lenne az ún. büntetőjog-szociológia területe. (Megjegyzem, hogy nem csupán a saját tudományterületem iránti elfogultság miatt, de a független és objektív tudományszemlélet is azt sugallja, legalábbis számomra, hogy ezen ördögi körön más klasszikus jogtudományi területek sem tudtak túllépni. Így pl. a családjog – példák erre a tankönyvek – is úgy érvel, hogy logikai rendszerében alig kap „érvelő értéket". A válásokkal, a családi problémákkal kapcsolatos szociológiai kutatások érvanyaga, vagy a polgári perek közel 40%-át alkotó ún. birtokháborítási és az azokhoz nagyon is közelálló tulajdoni perek anyagi jogszabályi háttere sem rendelkezik szociológiai megalapozottsággal.)

Érdemes szem előtt tartani itt is Szabó András azon megállapítását, hogy az ilyen tudományos tételek, csakis a tételes jogok autonómiájából adódó szűrőrendszeren keresztül ad-

aptálhatók. Nem is erről van szó, hanem arról, ha nincs mit e szűrőrendszeren adaptálni, vagy ha van is mit, egyszerűen a szűrőrendszert kezelők nem akarnak bármit is szűrni.

A modern büntetőjognak száműznie kellene nemcsak az egész jogág szempontjából szervezetidegen „ráerőltetett" funkciókat és feladatokat, hanem a régi rendszer ideológiájából „ráerőltetett" kategóriákat is. Többek között ilyen, pl. *a társadalomra veszélyesség fogalma.* E kategória lényegét tekintve nem más, mint a volt materiális jogellenesség valamifajta szocialista" adaptációja a szükséges szocialista barokk cirádáival felruházva.[12] Nem véletlen tehát, hogy modern büntető-jogtudományi gondolkodásunkban ezt a kategóriát figyelmen kívül hagyó Nagy Ferenc – Tokaji Géza szerzőpáros az e fogalmat felváltó materiális jogellenességről a következőket írja: *„a materiális jogellenességnek kétféle szerep tulajdonítható. Egyrészt az alaki jogellenesség tartalmi indokát nyújtja, s ez által a tételes jog igazolását szolgálja. Ugyanakkor az irányzat következetes képviselése olykor a büntetőjogi felelősség körét szűkíti. Erre a materiális jogellenesség kodifikálásának a hiányában akkor kerül sor, ha a törvény valamely cselekménytípust büntetni rendel, az adott esetre jogellenességet kizáró okot sem szabályoz, de a cselekményt a materiális jogellenesség hiánya miatt mégsem indokolt büntetni. Az ilyen esetekre alakult ki a német dogmatikában és gyakorlatban a törvény feletti jogellenességet kizáró okok, s különösen a törvény feletti végszükség kategóriája."*[13]

Igaz, ezt a jogfölötti jog kategóriáját mind a német, mind, pl. az angol szakirodalomban éles bírálat érte éppen garanciális megfontolások miatt.[14]

Tokajiéknak – az ő dogmatikai rendszerükben és az ő terminológiájukat használva – tökéletesen igazuk van. A probléma megoldásának van egy „másik útja" is.

A Szabó András által felvetett, de a továbbiakban nem részletezett megoldás – szerény véleményem szerint – a következő:

A bűncselekmény-fogalom kapcsán fel kell állítanunk egy törvényi vélelmet. Ennek alapjául azok az ún. jogtudati vizsgálatok szolgálnak, amelyek eredményei arra utalnak; az állampolgárok általában nagyon is jól tudják, hogy mely cselekmények tilalmazottak büntetőjogilag. Sőt, az „átlag" állampolgár ezeket a kereteket általában „tágabban" értelmezi, mint a törvényalkotó. A bűncselekmények „közösségellenes", „súlyosan erkölcsöt sértő", ha úgy tetszik „társadalomra veszélyessége" törvényi vélelem, ugyanúgy, mint az alaki jogellenessége.

A kettő között azonban lenne egy érdemi különbség, nevezetesen; míg a jog nem tudása nem mentesít elve megdönthetetlen vélelem, szemben ezzel a közösségellenesség, a súlyosan az erkölcsi rendet sértő mivolt, pontosabban ennek tudata már megdönthető vélelem lenne. Ennek jogdogmatikai, jogtechnikai kimunkálása már külön kérdés. Ennek jogfilozófiai megalapozásánál érdemes figyelembe venni *Sajó András* következő gondolatait: *„A jog általános szabályozásmódja, érvényesülésének normalizáltsága ugyanis megalapozhatja a jog autoritását, még ha nem is kapcsolódik össze azzal az elgondolással, hogy a törvényben a társadalom tagjainak államfölötti akarata fejeződik ki."*[15]

A tudományos korrektség megköveteli tőlem, hogy utaljak arra; *Békés Imre*, aki talán az egyik „legkifinomultabb" dogmatista, egész munkássága során idegenkedett a társadalomra veszélyesség fogalmától és egyszerűen normatív kategóriának tekintette.

Egyetértve Szabó Andrással, Viski László – akit egyébként a büntetőjog-dogmatika „virtuózának" tartok – a szándékosság problémáinak kifejtése kapcsán azért bonyolódott egy nagyon nehezen érthető dogmatikai fejtegetésbe, mert rendszerében törvényszerűen kalkulált ezzel a szovjet sémából átvett kategóriával.

Modern büntető–jogtudományi gondolkodásunkban azzal is számolnunk kell, hogy a büntetőjogi, de elsősorban a jogalkalmazási gyakorlat gondolkodását nem a tudományos okosság, az egzakt tudományos eredmények „rendszerbefoglalási képesség készsége", de nem is valamilyen hétköznapi vulgárisan leegyszerűsítő, csupán „alapsémákban" operáló fogalomalkotási séma, vagy mechanizmus jellemzi, hanem valahol a kettő között elhelyezkedő „rendszer".

Blaskó Béla

Felhasznált irodalom

[1]**Szabó András:** *Büntetőjogi gondolkodásunk jelenlegi állása.* Jogtudományi Közlöny, 1992. évi 11–12. sz. 557. o.

[2]**Claus Roxin:** *Strafrechtliche Grundlagenprobleme.* Walter de Gruyter. Berlin-New York, 1973. 6. o.

[3]**Claus Roxin:** im. 6-8. o.

[4]**Claus Roxin:** im. 8. o.

[5]**Szabó András:** im. 557. o.

[6]**23/1990. (X.31.) AB-határozat,** Magyar Közlöny 1990. évi 107. sz. 2185-2186. o.

[7]**Szabó András:** *Alkotmányosság és büntetőjogi szankciórendszer.* Kézirat. 1991. 8. és 12. o. idézi: Palánkai Tiborné: Hogyan büntessünk a jogállamban, avagy hogyan váltható „apróbb pénzre" a büntetőjogi paradigmaváltás? Jogtudományi Közlöny, 1991. évi 7-8. sz. 153. o.

[8]**Gönczöl Katalin:** Bűnözés és Társadalompolitika. Budapest, 1987. 187-188. o.

[9]**Nigel Walker:** *Gondolatok az ésszerű büntetésről.* Közgazdasági- és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976. 28-29. o.

[10]**Tokaji Géza:** *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984. 19. o.

[11]**Szabó András:** A *büntetőjog reformja.* G & G kiadó, Budapest, 26-27. o.

[12]„... a materiális jogellenesség fogalom ... a mi társadalomra veszélyesség fogalmunkkal esik egybe." **Földvári József:** *Magyar büntetőjog Általános rész.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1985. 72. o.

[13] **Nagy Ferenc – Tokaji Géza:** *A magyar büntetőjog általános része.* JATE Állam- és Jogtudományi Kar, (jegyzet) Szeged, 64. o.

[14]**Gustav Radbruch:** *Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht.* Süddeutsche Juristzeitung, 1946.; Hart, H. L. A.: The Concept of Law. Oxford, 1961.

[15]**Sajó András:** *Jogkövetés, társadalmi magatartás.* Akadémia Kiadó, Budapest, 1980. 156. o.